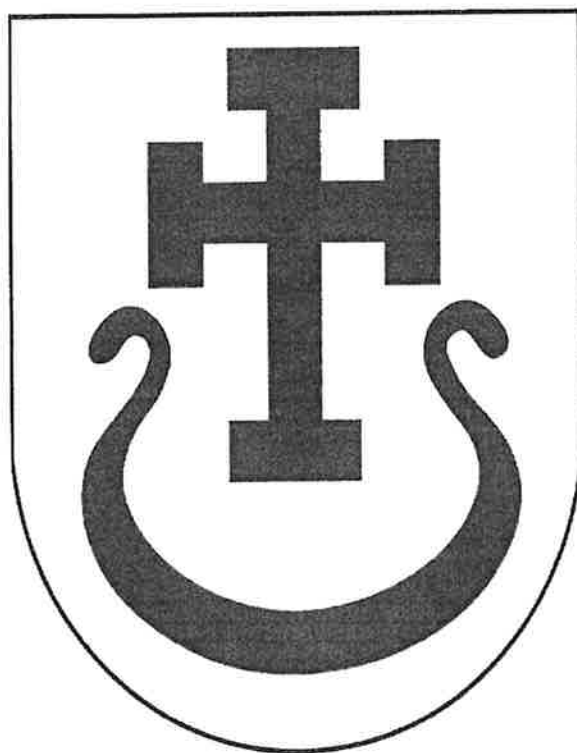

**GMINNY PROGRAM PRZECIWDZIAŁANIA
PRZEMOCY DOMOWEJ ORAZ OCHRONY OSÓB
DOZNAJĄCYCH PRZEMOCY DOMOWEJ
NA LATA 2024-2030**

Wielka Nieszawka, 2024

Spis treści

Rozdział I

Uwarunkowania prawne.....	3
1.1. Podstawa prawna	3
1.2. Relewantne akty prawne	3
1.3. Zmiany prawne w systemie przeciwdziałania przemocy w 2023 roku.....	4

Rozdział II.

Charakterystyka zjawiska przemocy.....	9
2.1. Rodzaje przemocy	9
2.2. Cykle przemocy.....	10
2.3. Skutki przemocy domowej	11

Rozdział III.

Diagnoza zjawiska przemocy w Gminie Wielka Nieszawka.....	12
3.1. Zasoby lokalne umożliwiające przeciwdziałanie zjawiska przemocy domowej... ..	12
3.2. Procedura Niebieskie Karty	12
3.3. Realizacja zadań w zakresie przeciwdziałania przemocy w rodzinie.....	13
3.4. Podsumowanie poprzedniego programu.....	15
3.5. Działania profilaktyczne w szkołach	17

Rozdział IV

4.1. Analiza SWOT	21
4.2. Adresaci.....	22
4.3. Realizatorzy	23
4.4. Cele i zadania	23
4.5. Źródła finansowania	27
4.6. Monitoring i ewaluacja	27

Rozdział I. Uwarunkowania prawne

1.1. Podstawa prawna

Gminny Program Przeciwdziałania Przemocy Domowej oraz Ochrony Osób Doznających Przemocy Domowej na lata 2024-2030 dotyczący Gminy Wielka Nieszawka został opracowany zgodnie z dyspozycją art. 6 ust. 2 pkt 1 ustawy z dnia 29 lipca 2005 roku o przeciwdziałaniu przemocy domowej¹ – z uwzględnieniem nowelizacji wprowadzonej na mocy Ustawy z dnia 9 marca 2023 r. o zmianie ustawy o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. 2023 poz. 535), która obowiązuje w zasadniczej części od 22 czerwca 2023 r.

W myśl art. 6. ust. 2 pkt 2-4 wskazanej ustawy o przeciwdziałaniu przemocy domowej, do pozostałych zadań własnych gminy należy:

- a) prowadzenie poradnictwa i interwencji w zakresie przeciwdziałania przemocy domowej w szczególności poprzez działania edukacyjne służące wzmocnieniu opiekuńczych i wychowawczych kompetencji rodziców w rodzinach zagrożonych przemocą domową,
- b) zapewnienie osobom doznającym przemocy domowej miejsc w ośrodkach wsparcia,
- c) tworzenie zespołów interdyscyplinarnych.

1.2. Relewantne akty prawne

W niniejszym dokumencie uwzględniono podstawowe akty prawne, które współtworzą polski system przeciwdziałania przemocy domowej, czyli w szczególności:

- 1.2.1. Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 roku (Dz.U. 1997 nr 78 poz. 483 z późn. zm.), Rozdział drugi pt. „Wolność, Prawa i Obowiązki Człowieka i Obywatela”.
- 1.2.2. Ustawa z dnia 29 lipca 2005 r. o przeciwdziałaniu przemocy domowej (t.j. Dz. U. z 2021 r. poz. 1249 ze zm.),
- 1.2.3. Ustawa z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej (t.j. Dz. U. 2023, poz. 901 z późn. zm.),
- 1.2.4. Ustawa z dnia 9 czerwca 2011 r. o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej (t.j. Dz. U. 2024 poz. 177),
- 1.2.5. Ustawa z dnia 26 października 1982 r. o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi (t.j. Dz. U. 2023 poz. 2151),
- 1.2.6. Ustawa z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (t.j. Dz. U. 2023 poz. 40 z późn. zm.),
- 1.2.7. Ustawa z dnia 29 lipca 2005 r. o przeciwdziałaniu narkomanii (t.j. Dz. U. 2023 poz. 1939),
- 1.2.8. Ustawa z dnia 6 kwietnia 1990 r. o Policji (t.j. Dz. U. 2023 r. poz. 171 z późn. zm.),

¹ Dz. U. z 2023, poz. 289, 535.

1.2.9. Ustawa z dnia 24 sierpnia 2001 r. o Żandarmerii Wojskowej i wojskowych organach porządkowych (Dz. U. z 2023 r. poz. 1266, z późn. zm.)

1.2.10. Ustawa z dnia 25 lutego 1964 r. Kodeks rodzinny i opiekuńczy (t.j. Dz. U. 2020 poz. 1359 z późn. zm.),

1.2.11. Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks Karny (t.j. Dz. U. 2022 poz. 1138 z późn. zm.),

1.2.12. Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks postępowania karnego (t.j. Dz. U. 2022 poz. 1375 z późn. zm),

1.2.13. Ustawa z dnia 17 listopada 1964 r. Kodeks postępowania cywilnego (t.j. Dz. U. 2023 poz. 1550 z późn. zm.),

1.2.14. Ustawa z dnia 13 maja 2016 r. o przeciwdziałaniu zagrożeniom przestępczością na tle seksualnym (t.j. Dz. U. 2023 r. poz. 1304),

1.2.15. Uchwała nr 205 Rady Ministrów z dnia 9 listopada 2023 r. w sprawie ustanowienia Rządowego Programu Przeciwdziałania Przemocy Domowej na lata 2024-2030.

1.3. Zmiany prawne w systemie przeciwdziałania przemocy w 2023 roku

W 2023r. w polskim systemie prawnym przyjęto szereg dokumentów, które mają istotne implikacje dla funkcjonowania systemu przeciwdziałania przemocy. Wśród nich na szczególną uwagę zasługują następujące:

1.3.1. Ustawa z dnia 9 marca 2023 r. o zmianie ustawy o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. 2023 poz. 535),

1.3.2. Ustawa z dnia 13 stycznia 2023 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. 2023 poz. 289).

1.3.3. Ustawy z dnia 28 lipca 2023 r. o zmianie ustawy – Kodeks rodzinny i opiekuńczy oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. 2023 poz. 1606).

Od 22 czerwca 2023 r. w ustawie z dnia 29 lipca 2005 r. o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie uległo zmianie zarówno nazewnictwo tj. w miejscu sformułowania „przemoc w rodzinie” pojawiła się „przemoc domowa” jak i definicja przemocy w rodzinie została na nowo rozszerzona w stosunku do poprzedniej i jest rozumiana jako: wykorzystywanie fizycznej, psychicznej lub ekonomicznej przewagi, w szczególności w prawach i dobrach osobistych osoby dotkniętej przemocą w rodzinie. Jest ona rozumiana jako "pojedyncze lub powtarzające się umyślne działanie lub zaniechanie naruszające prawa lub dobra osobiste osoby dotkniętej przemocą w rodzinie".

a) narażające tę osobę na niebezpieczeństwo utraty życia, zdrowia lub mienia,

b) naruszające jej godność, nietykalność cielesną lub wolność, w tym seksualną,²

c) powodujące szkody na jej zdrowiu fizycznym lub psychicznym, wywołujące u tej osoby cierpienie lub krzywdę,

² Ustawa z dnia 13 maja 2016 r. o przeciwdziałaniu zagrożeniom przestępczością na tle seksualnym (t.j. Dz. U. 2023 r. poz. 1304)

d) ograniczające lub pozbawiające tę osobę dostępu do środków finansowych lub możliwości podjęcia pracy lub uzyskania samodzielności finansowej,

e) istotnie naruszające prywatność tej osoby lub wzbudzające u niej poczucie zagrożenia, poniżenia lub udręczenia, w tym podejmowane za pomocą środków komunikacji elektronicznej” (art. 2 ust. 1 pkt 1).

Na podstawie rozdziału drugiego Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997r. człowiek ma prawo do wolności, poszanowania jak również do ochrony jaką powinny zapewnić władze publiczne.³

Ponadto w myśl nowej definicji osoba doznająca przemocy domowej to:

a) małżonek, także w przypadku, gdy małżeństwo ustało lub zostało unieważnione, oraz jego wstępni, zstępni, rodzeństwo i ich małżonkowie,

b) wstępni i zstępni oraz ich małżonkowie,

c) rodzeństwo oraz ich wstępni, zstępni i ich małżonkowie,

d) osoby pozostające w stosunku przysposobienia i jej małżonek oraz ich wstępni, zstępni, rodzeństwo i ich małżonkowie,

e) osoby pozostające obecnie lub w przeszłości we wspólnym pożyciu oraz jej wstępni, zstępni, rodzeństwo i ich małżonkowie,

f) osoby wspólnie zamieszkujące i gospodarujące oraz ich wstępni, zstępni, rodzeństwo i ich małżonkowie,

g) osoby pozostające obecnie lub w przeszłości w trwałej relacji uczuciowej lub fizycznej niezależnie od wspólnego zamieszkiwania i gospodarowania,

h) małoletni – wobec których jest stosowana przemoc domowa.

Przez osoby dotknięte przemocą domową rozumie się, także małoletnich będących świadkami przemocy domowej wobec ww. osób.

Przez świadka przemocy domowej rozumie się osobę, która wie o stosowaniu przemocy domowej lub jest świadkiem aktu przemocy domowej. Osoba stosująca przemoc domową to osoba pełnoletnia, która dopuszcza się przemocy domowej wobec osób, o których mowa powyżej.

Ostatnie zmiany prawne w zakresie funkcjonowania systemu przeciwdziałania przemocy domowej wpłyną m.in. na jednostki organizacyjne pomocy społecznej, pracowników socjalnych, asystentów rodziny, gminne komisje rozwiązywania problemów alkoholowych, policję, oświatę, ochronę zdrowia oraz organizacje pozarządowe i kuratorów sądowych. Nowelizacja wprowadza zmiany w organizacji i funkcjonowaniu Zespołów Interdyscyplinarnych, a w miejsce grup roboczych powoływane będą grupy diagnostyczno- pomocowe.

Zmiany dotyczą również procedury „Niebieskie Karty”, która nie wymaga już zgody osoby doznającej przemocy domowej ani osoby stosującej przemoc domową. Między innymi wprowadzono zasadę realizację procedury według miejsca zamieszkania osoby doznającej przemocy domowej.

³ Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 roku (Dz.U. 1997 nr 78 poz. 483 z późn. zm.), Rozdział drugi pt. „Wolność, Prawa i Obowiązki Człowieka i Obywatela”.

Obowiązkiem GDP (grupy diagnostyczno-pomocowej) będzie zawiadomienie osoby podejrzanej o stosowanie przemocy domowej o wszczęciu procedury „Niebieskie Karty” pod jej nieobecność. Wprowadzono zasadę, że jeżeli realizacja procedury „Niebieskie Karty” napotyka trudności, każdemu członkowi grupy diagnostyczno-pomocowej przysługuje prawo wystąpienia do wojewody z wnioskiem o wskazanie innej gminy właściwej. Zakończenie procedury „Niebieskie Karty” nastąpi w przypadku ustania przemocy domowej i uzasadnionego przypuszczenia, że zaprzestano dalszego stosowania przemocy (lub rozstrzygnięcia o braku zasadności podejmowania działań). Dodatkowo wprowadzono obowiązek monitorowania sytuacji osób uczestniczących w procedurze „Niebieskie Karty” przez okres 9 miesięcy po jej zakończeniu.

Ustawa z dnia 13 stycznia 2023 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw poszerza od połowy sierpnia 2023 r. katalog zakazów wobec osób stosujących przemoc, który odąd będzie obejmował również:

- a) zakaz zbliżania się do osoby dotkniętej przemocą – gdy osoba stosująca przemoc domową swoim zachowaniem polegającym na stosowaniu przemocy domowej stwarza zagrożenie dla życia lub zdrowia osoby doznającej tej przemocy;
- b) zakaz kontaktowania się z osobą doznającą przemocy – gdy osoba stosująca przemoc domową swoim zachowaniem polegającym na stosowaniu przemocy domowej stwarza zagrożenie dla życia lub zdrowia osoby doznającej przemocy, a także gdy osoba stosująca przemoc domową nęka ją za pomocą środków komunikacji elektronicznej na odległość, wzbudzając u niej uzasadnione okolicznościami poczucie zagrożenia, poniżenia lub udręczenia lub istotnie narusza jej prywatność;
- c) zakaz wstępu na teren szkoły, placówki oświatowej, opiekuńczej lub artystycznej, lub obiektu sportowego, do którego uczęszcza osoba doznająca przemocy domowej, miejsca pracy lub innego miejsca, w których zwykle lub regularnie przebywa osoba doznająca przemocy domowej, oraz przebywania na tym terenie – jeżeli osoba dotknięta doznająca przemocy domowej uczęszcza do szkoły, placówki oświatowej, opiekuńczej lub artystycznej, uprawia sport lub pracuje.

Nowelizacja stanowi zatem uzupełnienie rozwiązań z 2020 r. pod postacią tzw. „Ustawy Antyprzemocowej”, która wprowadziła do porządku prawnego uprawnienie do wydawania wobec osoby stosującej przemoc domową nakazu opuszczenia wspólnie zajmowanego mieszkania i jego bezpośredniego otoczenia lub zakazu zbliżania się do tego mieszkania i jego bezpośredniego otoczenia.⁴

Wszystkie powyższe zakazy wobec osoby stosującej przemoc domową będą mogły być wydane przez: Policję lub Żandarmerię Wojskową, sąd - postanowieniem o udzielenie zabezpieczenia lub postanowieniem o zobowiązaniu do opuszczenia mieszkania lub zakazie zbliżania się do niego, o zakazie zbliżenia się do osoby dotkniętej przemocą, kontaktowania się z nią, lub wstępu do miejsc, w których ta osoba przebywa. Zakazy, do których wydania uprawniona jest Policja lub Żandarmeria Wojskowa tracą moc po upływie 14 dni od dnia ich wydania, chyba że sąd udzielił zabezpieczenia, którym zostały one przedłużone. Przy obliczaniu terminu nie uwzględnia się dnia, w którym zakazy

⁴ Ustawa z dnia 17 listopada 1964 r. Kodeks postępowania cywilnego (t.j. Dz. U. 2023 poz. 1550)

zostały wydane. Zakazy tracą także moc, w przypadku gdy po ich wydaniu wobec osoby stosującej przemoc domową zastosowano środek zapobiegawczy w postaci tymczasowego aresztowania. Policjant może wydać nakaz opuszczenia mieszkania, a także każdy z pozostałych zakazów (które mogą być zastosowane łącznie):

- a) podczas interwencji podjętej we wspólnie zajmowanym mieszkaniu lub jego bezpośrednim otoczeniu
- b) w związku z powzięciem informacji o stosowaniu przemocy domowej, w szczególności zgłoszenia przez: osobę dotkniętą przemocą domową lub kuratora sądowego lub pracownika jednostki organizacyjnej pomocy społecznej, w związku z wykonywaniem ustawowych obowiązków.

Żandarmerii Wojskowej przyznano uprawnienia analogiczne do przysługujących Policji w odniesieniu do osób stosujących przemoc domową, które są żołnierzami pełniącymi czynną służbę wojskową. Jeśli natomiast wobec takich osób ze swoich uprawnień skorzysta Policja, jest zobowiązana niezwłocznie zawiadomić właściwą jednostkę organizacyjną Żandarmerii Wojskowej.

Osoba doznająca przemocy domowej może wystąpić do sądu z wnioskiem o:

- a) zobowiązanie osoby stosującej przemoc domową do opuszczenia wspólnie zajmowanego mieszkania i jego bezpośredniego otoczenia,
- b) wydanie zakazu zbliżania się do wspólnie zajmowanego mieszkania i jego bezpośredniego otoczenia,
- c) zakazu zbliżania się do osoby dotkniętej przemocą domową,
- d) zakazu kontaktowania się z osobą doznającą przemocy domowej,
- e) zakazu wstępu na teren szkoły, placówki oświatowej, opiekuńczej lub artystycznej, lub obiektu sportowego, do których uczęszcza osoba doznająca przemocy domowej, miejsca pracy lub innego miejsca, w którym zwykle lub regularnie przebywa osoba doznająca przemocy domowej, i przebywania na tym terenie.

Sąd rozpoznaje sprawę w postępowaniu nieprocesowym i orzeka po przeprowadzeniu rozprawy. Kodeks postępowania cywilnego nakłada na sąd obowiązek szybkiego rozpoznania sprawy. Sąd orzeka w terminie jednego miesiąca od dnia wniesienia wniosku. W przypadku wniesienia apelacji, sąd drugiej instancji orzeka w terminie jednego miesiąca od przedstawienia akt sprawy przez sąd pierwszej instancji wraz z apelacją.

Sąd uwzględniając wniosek o zobowiązanie osoby stosującej przemoc domową do opuszczenia wspólnie zajmowanego mieszkania i jego bezpośredniego otoczenia lub o wydanie zakazu zbliżania się do wspólnie zajmowanego mieszkania i jego bezpośredniego otoczenia, wskazuje w postanowieniu obszar, który osoba stosująca przemoc domową ma opuścić i na którym nie może przebywać, lub odległość od wspólnie zajmowanego mieszkania, którą osoba stosująca przemoc domową jest obowiązana zachować. Sąd uwzględniając wniosek o wydanie zakazu zbliżania się do osoby dotkniętej przemocą domową, wskazuje w postanowieniu wyrażoną w metrach odległość, na którą osoba stosująca przemoc domową nie może zbliżyć się do osoby dotkniętej tą przemocą.

Sąd uwzględniając wniosek o wydanie zakazu kontaktowania się z pełnoletnią osobą dotkniętą przemocą domową, na wniosek wnioskodawcy lub uczestnika postępowania, gdy przemawiają za tym szczególne okoliczności, może w postanowieniu określić dopuszczalne sposoby kontaktowania się oraz ich zakres, mając na uwadze bezpieczeństwo osoby dotkniętej przemocą domową.

Postanowienia sądu, o których mowa powyżej, oraz postanowienie uwzględniające wniosek o wydanie zakazu wstępu na teren szkoły, placówki oświatowej, opiekuńczej lub artystycznej, lub obiektu sportowego, do których uczęszcza osoba dotknięta przemocą domową, miejsca pracy lub innego miejsca, w którym zwykle lub regularnie przebywa osoba doznająca przemocy domowej, i przebywania na tym terenie, są skuteczne i wykonalne z chwilą ogłoszenia. Postanowienia te mogą być uchylane lub zmieniane wskutek zmiany okoliczności sprawy, chociażby były zaskarżone, a nawet prawomocne.

Niestosowanie się do zakazów przez osobę stosującą przemoc domową stanowi wykroczenie. Sprawca podlega karze:

- a) aresztu (wymierzana w dniach może trwać od 5 do 30 dni),
- b) ograniczenia wolności (trwa 1 miesiąc; w czasie jej odbywania ukarany: nie może bez zgody sądu zmieniać miejsca stałego pobytu; jest obowiązany do wykonywania nieodpłatnej kontrolowanej pracy na cele społeczne; ma obowiązek udzielania wyjaśnień dotyczących przebiegu odbywania kary), albo
- c) grzywny do 5000 złotych.

Najnowszą zmianą prawną znaczącą z punktu widzenia celów niniejszego Programu jest ta, wprowadzona przez Ustawę z dnia 28 lipca 2023 r. o zmianie ustawy – Kodeks rodzinny i opiekuńczy oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. 2023 poz. 1606).⁵

W myśl tej nowelizacji w art. 12a ustawy o przeciwdziałaniu przemocy domowej dodano punkt 4a i 4b oraz ust. 8, co oznacza zmiany w procedurze zapewnianiu dziecku ochrony przed przemocą domową przez pracownika socjalnego.

Przed podjęciem decyzji o interwencji na podstawie art. 12a pracownik socjalny w uzgodnieniu z funkcjonariuszem Policji, a także lekarzem, ratownikiem medycznym lub pielęgniarką dokona oceny ryzyka zagrożenia dla życia lub zdrowia dziecka w kwestionariuszu szacowania ryzyka zagrożenia dla życia lub zdrowia dziecka. W przypadku zapewnienia dziecku ochrony dziecku udziela się wsparcia psychologa.⁶

⁵ Ustawa z dnia 25 lutego 1964 r. Kodeks rodzinny i opiekuńczy (t.j. Dz. U. 2020 poz. 1359, Dz. U. 2023 poz. 2809)

⁶ Ustawa z dnia 29 lipca 2005 r. o przeciwdziałaniu przemocy domowej (t.j. Dz. U. z 2021 r. poz. 1249 ze zm.)

Rozdział II.

Charakterystyka zjawiska przemocy

2.1. Rodzaje przemocy

W literaturze przedmiotu wyróżnia się następujące formy przemocy:

1. **Przemoc fizyczna** – to forma agresji polegająca na naruszeniu granic fizycznych. Jej celem jest zadanie bólu fizycznego "ofierze", zranienie jej ciała, uszkodzenie jej zdrowia lub pozbawienie jej życia. Przejawia się w następujących formach: bicie, kopanie, popychanie, zmuszanie, duszenie, popychanie, przytulanie, policzkowanie, szczypanie, bicie otwartymi rękami, pięściami i różnymi przedmiotami, przypalanie papierosami, topienie, polewanie substancjami żrącymi, używanie broni, pozostawianie w niebezpiecznych miejscach, odmawianie niezbędnej pomocy etc.

2. **Przemoc psychiczna** – to zachowanie mające na celu wzbudzenie strachu i podważenie poczucia własnej wartości osoby, wobec której stosowana jest przemoc. Ten rodzaj przemocy powoduje poważne szkody psychiczne. Przejawia się w następujący sposób: wyśmiewanie opinii, poglądów, przekonań, religii wychowania; narzucanie własnych opinii poglądów; ciągła krytyka; wieszczenie choroby psychicznej; izolowanie; kontrolowanie; ograniczanie kontaktów z innymi; wymuszanie posłuszeństwa i uległości; ograniczanie snu, jedzenia i mieszkania; wykrzykiwanie wyzwisk; używanie wulgarnych, obraźliwych określeń. Wykorzystywanie, poniżanie, upokarzanie, stosowanie gróźb, szantażu itp.

3. **Przemoc seksualna** – to zmuszanie osoby do angażowania się w aktywność seksualną wbrew jej woli lub do kontynuowania aktywności seksualnej, gdy osoba nie jest w pełni świadoma, bez ubiegania się o jej zgodę lub obawy, że okoliczności spowodują, że odmówi. Obejmuje to gwałt, wymuszone stosunki seksualne, niedopuszczalne pieszczoty lub czynności seksualne, wymuszone czynności seksualne z osobami trzecimi, sadyzm w stosunkach seksualnych, ośmieszanie wyglądu lub ciała oraz krytykę zachowań seksualnych.

4. **Przemoc ekonomiczna** – to celowe niszczenie czyjejś własności, pozbawianie go zasobów lub stwarzanie sytuacji, w której jego podstawowe potrzeby przetrwania nie są zaspokajane. Przejawia się w następujących formach: kradzież, pozbawianie pieniędzy, niepłacenie kosztów utrzymania, utrudnianie pracy zarobkowej, nie zaspokajanie podstawowych potrzeb materialnych rodziny, wymuszanie, zaciąganie długów lub pożyczek bez zgody współmałżonka, wymuszanie pożyczek, utrudnianie korzystania z urządzeń (kuchnia, łazienka) niezbędnych do zaspokojenia potrzeb.

5. **Zaniedbanie** – to ciągła niemożność zaspokojenia podstawowych potrzeb fizycznych i emocjonalnych. Ten rodzaj przemocy jest najczęściej doświadczany przez dzieci. Przemoc przejawia się w następujący sposób: nie dając (dzieciom) środków do samodzielnego utrzymania się; nie pozbawiając ich jedzenia, ubrania i schronienia; nie pomagając im, gdy zachorują; nie udzielając im

pomocy; uniemożliwiając im dostęp do miejsc, w których można zaspokoić ich podstawowe potrzeby (mieszkanie, kuchnia, łazienka, łóżko).

6. **Cyberprzemoc** - to przemoc z użyciem urządzeń elektronicznych, zazwyczaj telefonów i komputerów. Przejawia się ona w następujących formach. Na przykład przeklinanie na czatach, zamieszczanie komentarzy na forach internetowych w celu ośmieszenia, zdenerwowania lub przestraszenia innych, publikowanie upokarzających zdjęć lub filmów, zamieszczanie obraźliwych komentarzy na profilach społecznościowych innych osób, włamywanie się i podszywanie się pod kogoś i publikowanie obraźliwych postów lub zdjęć na profilu innej osoby w jej imieniu, kierowanie gróźb, ujawnianie tajemnic, wykluczanie kogoś z grona "znajomych" online lub celowe ignorowanie czyjejś działalności w sieci⁷.

2.2. Cykle przemocy

Przemoc domowa rzadko jest jednorazowym wydarzeniem i zazwyczaj ma charakter cykliczny przez długi okres czasu. Można wyróżnić powtarzające się etapy, które razem tworzą swego rodzaju cykl przemocy. Znajomość tych faz pozwala na lepsze zrozumienie natury i specyfiki problemu. W powtarzającym się cyklu można wyróżnić trzy etapy. Są to następujące trzy:

1. **Faza narastania napięcia** – Jest to faza początkowa, ze stopniowym narastaniem napięcia, osoba stosująca przemoc jest stale zdenerwowana i rozdrażniona, ofiara obwinia siebie i za wszelką cenę stara się uniknąć kolejnej awantury;

2. **Faza ostrej przemocy** – Jest to drugi etap, w którym napięcie prowadzi do wybuchów złości i agresji. Partner staje się gwałtowny, rozwścieczony, a drobny incydent może doprowadzić do bójki. Osoba stosująca przemoc może doznać obrażeń zagrażających zdrowiu lub życiu. Może również doznać obrażeń zagrażających zdrowiu lub życiu. Często to właśnie w tym momencie osoby agresywne wzywają policję lub szukają pomocy;

3. **Faza miodowego miesiąca** – Jest to trzeci etap, w którym sprawca wyraża skruchę, składa obietnice i zobowiązuje się do poprawy. "Sprawca" jest kochający, współczujący i zapewnia o miłości. Przeprosinom często towarzyszą łyzy i prezenty. W takich sytuacjach osoba doznająca przemocy często czuje się odpowiedzialna za to, co się stało i postanawia dać sprawcy "drugą szansę". Faza miodowego miesiąca utrzymuje ofiarę w sytuacji przemocy, ponieważ pod jej wpływem łatwiej zapomnieć o koszmarach z pozostałych dwóch faz. Niestety, faza miodowego miesiąca nie trwa długo. Po pewnym czasie napięcie ponownie wzrasta i cykl przemocy się powtarza. Z czasem przemoc staje się coraz bardziej brutalna i dotkliwa. Cykliczny charakter przemocy utrudnia osobom jej doświadczającym podjęcie działań mających na celu jej powstrzymanie.

Przemoc fizyczna, seksualna, psychiczna i ekonomiczna popełniona na szkodę osób najbliższych jest przestępstwem. Jeżeli przemoc ma charakter ciągły, może być zakwalifikowana jako przestępstwo znęcania się nad rodziną (art.207 kk.), za które grozi kara pozbawienia wolności od trzech miesięcy do

⁷ A. Borkowska, *Cyberprzemoc. Włącz blokadę na nękanie*, NASK Akademia, s. 8.

5 lat. Jeśli sprawca działa ze szczególnym okrucieństwem lub jeżeli osoba pokrzywdzona targnie się na własne życie, sprawca podlega karze odpowiednio od roku do lat 10 i od 2 do 12 lat.⁸

2.3. Skutki przemocy domowej

Skutki przemocy domowej to nie tylko szkody fizyczne, ale również trwałe następstwa w psychice człowieka. Bezpośrednie skutki przemocy można podzielić na:

- a) objawy fizyczne (m.in. urazy, obrzęki, otarcia, rany, złamania, stłuczenia, zadrapania, oparzenia, siniaki, choroby w wyniku powikłań i stresu),
- b) objawy emocjonalne (m.in. smutek, wycofanie, wzrost lęku i niepokoju, izolacja, depresja, próby samobójcze, samobójstwa, zmienność nastrojów, niska samoocena i poczucie własnej wartości, zespół stresu pourazowego, napady paniki, zaburzenia snu, zaburzenia psychosomatyczne),
- b) objawy społeczne (m.in. wycofanie społeczne, nieufność, nieumiejętność nawiązywania kontaktu, wyuczona bezradność, spadek poczucia kompetencji),
- c) objawy seksualnego wykorzystywania dziecka (m.in. seksualizacja kontaktów międzyludzkich, wciąganie innych dzieci w nietypową aktywność seksualną, świadomość seksualna wykraczająca poza poziom dojrzałości dziecka, ucieczki z domu, próby samobójcze, problemy psychiatryczne).

Oprócz tych, którzy cierpią z powodu takiej przemocy, bezbronni świadkowie aktów przemocy, często dzieci, również cierpią z powodu wielu nieprzyjemnych doświadczeń. Dzieci, które były maltretowane, charakteryzują się zaburzeniami zachowania związanymi z trudnościami w kontrolowaniu emocji i postrzeganiu sytuacji społecznych, a także zmniejszoną zdolnością do empatii. Przemoc, szczególnie w rodzinie, zaburza porządek moralny. Przemoc ma na celu ukształtowanie światopoglądu, wzorca przekonań i sądów, które są wpisane jako norma. Dzieci rozwija ją przekonanie, że interakcje składają się z "sprawców" i "ofiar" wchodzących ze sobą w interakcje. Utrwalanie się wzorców przemocy sprawia, że młodzi ludzie nie wahają się bić i znęcać nad słabszymi i młodszymi rówieśnikami, aby zrekompensować sobie doznane krzywdy. Maltretowanie dzieci zaburza ich rozwój poznawczy i społeczny, co przejawia się trudnościami w nawiązywaniu kontaktów interdyscyplinarnych, ograniczając tym samym możliwość zrekompensowania doświadczanego braku więzi emocjonalnej. Poszkodowane dzieci są na ogół nieufne, wrogo nastawione do otoczenia, pełne negatywizmu, niereagujące i często przyjmują postawę biernego oporu. W relacjach interpersonalnych mają słabą ekspresję emocjonalną, zachowują się niewłaściwie i unikają kontaktu z innymi dziećmi.

⁸ Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks Karny (t.j. Dz. U. 2024 poz. 17)

Rozdział III.

Diagnoza zjawiska przemocy w Gminie Wielka Nieszawka

3.1. Zasoby lokalne umożliwiające przeciwdziałanie zjawiska przemocy domowej

Warunkiem prowadzenia skutecznej walki z problemem przemocy domowej jest kooperacja wielu instytucji oraz interdyscyplinarność podejmowanych przez nie działań. Wszystkie instytucje i placówki w gminie powinny podejmować ścisłą współpracę tworząc tym samym efektywny system profesjonalnego wsparcia dla osób doznających przemocy.

Na terenie gminy funkcjonują służby, które prowadzą działania mające na celu przeciwdziałanie przemocy domowej, takie jak np.: Zespół Interdyscyplinarny ds. Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie, Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej oraz Gminna Komisja ds. Rozwiązywania Problemów Alkoholowych. Obszar działań wymienionych instytucji obejmuje w szczególności: konsultacje, poradnictwo, terapię osób uzależnionych, ofiar i sprawców przemocy, działania w ramach procedury Niebieskie Karty, udzielanie wsparcia finansowego, przygotowywanie i realizację społecznych kampanii edukacyjnych, informowanie na temat dostępnych usług pomocowych, edukację dotyczącą zjawiska przemocy oraz wiele innych.

Ze zjawiskiem przemocy w swojej codziennej pracy stykają się również funkcjonariusze policji, pracownicy placówek oświatowych, a także pracownicy placówek ochrony zdrowia.

Zadaniami funkcjonariuszy policji są w szczególności: realizacja procedury Niebieskie Karty, podejmowanie interwencji, monitorowanie sytuacji rodziny dotkniętej problemem przemocy, udzielanie informacji na temat możliwych form pomocy, zatrzymanie sprawcy przemocy, jeżeli stwarza zagrożenie dla ludzkiego życia lub zdrowia, wszczęcie postępowania przygotowawczego przeciwko sprawcy przemocy w przypadku zgłoszenia lub stwierdzenia popełnienia przestępstwa, zabezpieczenie dowodów popełnienia przestępstwa, podjęcie działań prewencyjnych wobec sprawcy przemocy oraz zabezpieczenie dzieci w sytuacji zagrożenia zdrowia lub życia.⁹

W obszarze działań pracowników placówek oświatowych znajdują się: realizacja programów w zakresie profilaktyki i prewencji przemocy, udział w społecznych kampaniach edukacyjnych, realizacja procedury Niebieskiej Karty, obserwacja symptomów przemocy i reagowanie na nie w sposób efektywny, wspieranie i współpraca z rodzinami dzieci.

Placówki ochrony zdrowia prowadzą diagnostykę, udzielają pełnej informacji o możliwościach pomocy i wsparcia a także realizują procedurę Niebieskie Karty.

3.2. Procedura Niebieskie Karty

W gminie Wielka Nieszawka w ramach procedury Niebieskie Karty, w 2021 roku sporządzono 3 wniosków, w 2022 roku - 4, natomiast w 2023 roku - 5. W gminie Wielka Nieszawka

⁹ Ustawa z dnia 6 kwietnia 1990 r. o Policji (t.j. Dz. U. 2024 r. poz. 145)

najczęściej procedurę inicjują funkcjonariusze policji oraz przedstawiciele ośrodka pomocy społecznej. Warto jednak mieć na uwadze fakt, że ilości wszczętych postępowań w ramach procedury Niebieskie Karty nie odzwierciedla faktycznej skali problemu przemocy w gminie. Wiele przypadków stosowania przemocy nie zostaje nigdy zgłoszonych przez osoby doznające przemocy.

Tabela 1. Liczba nowych wniosków w ramach procedury Niebieskie Karty w gminie Wielka Nieszawka w latach 2021-2023.

	2021	2022	2023
Sporządzono ogółem wniosków, w tym przez :	3	4	5
Ośrodek Pomocy Społecznej	0	0	1
Komisję Rozwiązywania Problemów Alkoholowych	0	0	0
Placówki służby zdrowia	0	0	0
Placówki szkolno-wychowawcze	0	1	0
Policję	3	3	4
Inne instytucje i organizacje	0	0	0

3.3. Realizacja zadań w zakresie przeciwdziałania przemocy w rodzinie.

Analizy zjawiska przemocy w rodzinie na terenie gminy Wielka Nieszawka sporządzono w oparciu o Gminny Program Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie oraz Ofiar Przemocy na lata 2021 - 2023, funkcjonowanie Zespołu Interdyscyplinarnego w tym ilości prowadzonych procedur Niebieskiej Karty, współpracy z Gminną Komisją ds. Profilaktyki i Rozwiązywania Problemów Alkoholowych w Wielkiej Nieszawce, Komisariatem Policji Toruń - Podgórz w Toruniu.

Gminny Zespół Interdyscyplinarny ds. Przeciwdziałania Przemocy Domowej w Wielkiej Nieszawce przygotował zestawienie wszczętych procedur Niebieskich Kart w okresie od miesiąca styczeń 2021 do grudnia 2023 roku, a także podjętych działań związanych z uruchomionymi procedurami.

W okresie od I 2021r. do XII 2023 odbyło się łącznie 14 posiedzeń Zespołu Interdyscyplinarnego, z których sporządzono listy obecności oraz protokoły. Podczas prac Zespołu omawiano zjawisko przemocy na terenie Gminy Wielka Nieszawka, akty prawne, według których podejmowane są działania na rzecz przeciwdziałania przemocy, jak również zadania

jakie spoczywają na członkach Zespołu Interdyscyplinarnego, grupach roboczych/diagnostyczno - pomocowych czy procedurze „Niebieskiej Karty”. Spotkania Zespołu mają na celu poprawy sposobów udzielania pomocy osobom doświadczającym przemocy i ich najbliższemu otoczeniu. Członkowie Zespołu diagnozowali sytuacje w poszczególnych rodzinach, wymieniali się informacjami, omawiali możliwości udzielenia odpowiedniego wsparcia rodzinie oraz możliwości dotyczące profilaktyki, rozpowszechniania wiedzy na temat przemocy w środowisku, podnoszenia kwalifikacji osób pracujących z rodzinami dotkniętymi przemocą. Członkowie Zespołu Interdyscyplinarnego oraz grup roboczych brali udział w szkoleniach dotyczących procedury „Niebieskiej Karty” oraz przeciwdziałania przemocy w rodzinie. Systematycznie rozpowszechniano materiały edukacyjne w środowisku lokalnym.

Liczba wszczętych procedur „Niebieskich Kart” w gminie Wielka Nieszawka w latach 2021 - 2023 z podziałem na sołectwa:

l.p	Sołectwo	Liczba Niebieskich Kart
1.	Wielka Nieszawka	2
2.	Mała Nieszawka	8
3.	Cierpice	2
	RAZEM:	12

W 2023r. odnotowano wzrost liczby niebieskich kart przekazywanych do zespołów interdyscyplinarnych, co można przypisać zmianom w społeczeństwie i w relacjach interpersonalnych wynikających rozprzestrzenianiem się wirusa SARS-CoV-2.

W okresie od stycznia 2021 r. do grudnia 2023r. powołano łącznie 12 grupy robocze/diagnostyczno - pomocowe, których skład był zróżnicowany w zależności od skali problemów w rodzinie; w pracach GR/GDP uczestniczyli pracownicy socjalni, dzielnicowi, członkowie GKPiRPA oraz pedagodzy. Przedstawiciele każdej z organizacji opracowywali i realizowali plan działań wspierających rodzinę ,diagnozowali i monitorowali sytuację rodziny.

Z każdego spotkania grupy roboczej, diagnostyczno – pomocowej sporządzany był protokół.

Realizacja zadań w zakresie przeciwdziałania przemocy w rodzinie/domowej w latach 2021 - 2023r.

Lp.	WYSZCZEGOLNIENIE	2021 rok	2022 rok	2023 rok
1.	<i>Liczba spotkań Zespołu Interdyscyplinarnego</i>	4	4	6
2.	<i>Liczba powołanych Grup Roboczych/Grup Diagnostyczno - Pomocowych</i>	3	4	5
3.	<i>Liczba Niebieskich Kart założonych przez:</i>	3	4	5
a	Policja	3	3	4
b	Pomoc społeczna	0	0	1
c	Oświata	0	1	0
d	Ochrona zdrowia	0	0	0
4	<i>Liczba zakończonych Niebieskich Kart</i>	3	4	4
5.	<i>Zawiadomienia do Sądu Rodzinnego o istnieniu zagrożenia dobra małoletnich dzieci</i>	0	0	0
6.	Szkolenia podnoszące kwalifikacje członków Zespołu Interdyscyplinarnego	0	1	2
7.	Zawiadomienia do Prokuratury	0	0	0
8.	Liczba osób, którym udzielono schronienia	0	0	0
9.	Liczba osob objętych działaniem GKPirPA	1	0	2
10.	Liczba interwencji z art. 12 a ustawy o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie - odebranie dzieci z rodziny	0	0	0

Należy zaznaczyć, że nie wszystkie interwencje Policji wiążą się z wszczęciem procedur "niebieskie karty".

Powyższe dane nie oddają w pełni skali zjawiska przemocy w rejonie Gminy Wielka Nieszawka. W wyniku działań lokalnych i ogólnopolskich zmieniły się postawy społeczne, z jednej strony osoby uznawane za ofiary przemocy stały się bardziej skłonne do nagłaśniania takich przypadków, zwiększyła się świadomość wśród osób doświadczających przemocy. Osoby te wcześniej podejmują działania i szukają pomocy u prawników, psychologów i terapeutów, co zapobiega eskalacji przemocy, z drugiej zaś wzrósł profesjonalizm przedstawicieli służb zobowiązanych do podejmowania interwencji i udzielania pomocy.

W związku z powyższym konieczne jest stworzenie systemu skumulowanej pomocy rodzinom dotkniętym zjawiskiem przemocy.

Należy podkreślić, że tylko dzięki interdyscyplinarności można szybko i skutecznie zapobiegać lub minimalizować skutki przemocy domowej, a sprawny przepływ informacji między instytucjami umożliwia podejmowanie skutecznych działań z korzyścią zarówno dla ofiar, jak i sprawców przemocy.

3.4. Podsumowanie poprzedniego programu.

Zespół interdyscyplinarny latach 2021-2023 realizował działania zawarte w Gminnym Programie Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie oraz Ochrony Ofiar Przemocy w Gminie Wielka Nieszawka. Należy podkreślić, iż we wskazanym wyżej okresie członkowie zespołu interdyscyplinarnego czy grup roboczych/diagnostyczno – pomocowych prowadzili zintegrowane i skoordynowane działania w zakresie przeciwdziałania przemocy w rodzinie, poprzez podejmowanie działań w środowisku zagrożony przemoc w rodzinie, mających na celu zapobieganie występowania zjawiska przemocy. Członkowie Zespołu Interdyscyplinarnego i Grup roboczych/diagnostyczno - pomocowych diagnozowali problem w rodzinach w których prowadzona jest procedura Niebieskiej Karty, opracowywali i realizowali plan pomocy, rozpowszechniali informacje o instytucjach i możliwościach uzyskania pomocy w środowisku lokalnym, podejmowali działania w stosunku do osób stosujących przemoc w rodzinie, poprzez kierowanie do udziału w programach korekcyjno - edukacyjnych dla sprawców przemocy. Prowadzono również dokumentacje z podjętych działań wobec rodzin, w których dochodzi do przemocy.

W omawianym okresie członkowie zespołu i grup roboczych/diagnostyczno – pomocowych uczestniczyli w 3 szkoleniach o tematyce przeciwdziałania przemocy w rodzinie i prowadzenia Niebieskiej Karty.

Prowadzono działania o charakterze edukacyjnym służące wzmocnieniu funkcji opiekuńczych i wychowawczych w rodzinach zagrożonych przemocą. Zwracali uwagę na konieczność reagowania na przemoc w środowisku, ukazywano sposoby radzenia sobie z tym zjawiskiem. W latach 2021-2023 Zespół współpracował z Powiatowym Centrum Pomocy Rodzinie w Toruniu, dzięki której rodziny w których prowadzone były działania w związku z wszczęciem procedury Niebieskiej Karty mogły otrzymać wsparcie psychologa, prawnika, a także mediatora.

Przez cały okres realizacji programu zarówno członkowie Zespołu Interdyscyplinarnego, GKPiRPA oraz pracownicy placówek oświatowych i ośrodka pomocy społecznej rozpowszechniali materiały edukacyjne w postaci, broszur, plakatów, ulotek dotyczących zjawisk przemocy. Udzielano na bieżąco informacje na temat dostępnych instytucji pomocowych działających zwłaszcza na rzecz ofiar przemocy domowej.

Niezależnie bowiem od podejmowanych interwencji skutecznie zatrzymano przemoc w rodzinie, a procedury "Niebieskiej Karty" w większości kończyły się ustaniem przemocy

domowej oraz zrealizowaniu indywidualnych planów pomocy (5 zakończonych procedur NK).

Ponadto funkcjonariusze policji we wskazanym okresie realizowali na terenie gminy Wielka Nieszawka m.in. programy profilaktyczno - edukacyjne przeznaczony dla uczniów szkół podstawowych. Poruszana w nim była problematyka przemocy w rodzinie w stosunku do osób nieletnich mająca na celu uzmysłowienie młodym osobom, że przemoc w stosunku do nich jest przestępstwem oraz w przypadku jej doznawania, gdzie mogą zgłosić się po pomoc. Natomiast w zakresie problematyki alkoholowej przeprowadzono również pogadanki w szkołach odnośnie problematyki uzależnienia, a za tym idących przyczyn, skutków i następstw.

Ponadto mieszkańcy gminy Wielka Nieszawka mogli skorzystać z pomocy prawnej – w każdą środę od godz. 15.00 do 17.00. oraz Kujawsko – Pomorskiej Niebieskiej Linii – Telefoniczne Pogotowie dla Osób Doznających Przemocy w Rodzinie/Domowej czynne codziennie od godz. 17.00 do 21.00. W ramach w/w udzielanego wsparcia ofiary oraz świadkowie przemocy mogli uzyskać pomoc również anonimowo. W okresie występowania Covid-19 pomoc świadczona była w formie zdalnej.

Członkowie Zespołu Interdyscyplinarnego mogli natomiast skorzystać z porad specjalisty Pana Jana Parzych udzielającego wszelkich informacji pod bezpłatnym nr telefonu 800 154 030 w siedzibie Biura Wsparcia Rodziny, Przeciwdziałania Przemocy i Uzależnieniom w Departamencie Spraw Społecznych i Zdrowia w Urzędzie Marszałkowskim Województwa Kujawsko – Pomorskiego w Toruniu.

Należy również wspomnieć, iż od marca 2020r., w związku z rozprzestrzenianiem się wirusa SARS-CoV-2, w celu zapewnienia bezpieczeństwa zdrowotnego osób realizujących zadania związane z procedurą Niebieskie Karty (członków ZI), zgodnie z zaleceniami Ministerstwa Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej działalność Zespołu ograniczono do niezbędnych zadań (do powoływania grup roboczych), wykonywanych za pomocą zdalnych środków komunikacji (w niektórych przypadkach oraz tych niecierpiących zwłoki w formie spotkań z zachowaniem wszelkich środków ostrożności i reżimu sanitarnego). Podsumowując stopień realizacji założeń zawartych w Gminnym Programie Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie i Ochrony Ofiar Przemocy w Rodzinie w gminie Wielka Nieszawka w latach 2021 - 2023 i dokonując analizy działań Zespołu oraz Grup Roboczych/Diagnostyczno - Pomocowych należy stwierdzić, iż jest na wysokim poziomie.

3.5. Działania profilaktyczne w szkołach

W gminie Wielkiej Nieszawce realizowanych jest szereg działań profilaktycznych skierowanych do dzieci i młodzieży, a także rodzin i całej społeczności lokalnej. W latach 2021-2023 w szkołach gminie realizowano następujące działania z zakresu przeciwdziałania przemocy:

I. PROJEKTY

1. Projekt Uni - Misja 2018 - 2021

2. Projekt edukacyjny „To(działa)my”
3. Projekt „Pomaganie krzepi”
4. Ogólnopolski Projekt Edukacyjno - Społeczny: „Każdy inny, wszyscy równi”
5. Tydzień Bezpiecznego Internetu – zajęcia w szkole, zajęcia online w ramach projektu Bakcyl oraz DBI
6. Projekt profilaktyki zdrowia psychicznego „Młode głowy”
7. Udział w projekcie „Aktywizacja osób dorosłych w ramach ośrodków edukacji LOWE”
8. Projekt „Sztuka emocji”

II. PROGRAMY

1. 2. edycja programu _Twarze depresji dla Szkół”
2. Akademia Bezpiecznego Puchatka - ogólnopolski program edukacyjny obejmujący tematykę związaną z bezpieczeństwem dzieci w czterech sferach: na drodze, w domu, w szkole, w Internecie
3. Ogólnopolski program _Spójrz inaczej`
4. Program profilaktyki uniwersalnej „Szkola dla rodziców”

III. KAMPANIE i AKCJE

1. Szanuj starość, bo to też Twoja przyszłość
2. Tydzień bezpiecznego Internetu
3. Dzień życzliwości - Życzliwość dodaje skrzydeł
4. Międzynarodowy Dzień Tolerancji
5. Czytanie na dywanie - wspólnie z rodziną
6. W świecie wartości - coroczny konkurs literacki
7. Wyloguj się do życia
8. Święto Rodziny „Rodzina łączy, uczy. wspiera” - cykliczna kampania szkolna
9. Przemoc rujnuje. pomoc buduje - Międzynarodowy Dzień bez Przemocy IV.
10. 19 dni przeciwko przemocy i krzywdzeniu dzieci i młodzieży – zajęcia z uczniami i zebranie z rodzicami, szkolenie pracowników
11. Rozmawiaj Reaguj

INNOWACJE

1. Trening umiejętności społecznych
2. Masz tę MOC! MARZ. ODKRYWAJ. Ustalaj CELE;

V. DZIAŁALNOŚĆ WSPIERAJĄCA RODZINY – DZIAŁANIA SZKOŁY

1. Konsultacje/poradnictwo pedagogiczne dla rodziców prowadzone przez pedagoga szkolnego;
2. Konsultacje dla rodziców prowadzone przez psychologa szkolnego;
3. Współpraca specjalistów szkolnych z rodzicami uczniów: logopedy., terapeuty pedagogicznego, nauczycieli współorganizujących proces kształcenia i wychowania:

4. Systematyczna współpraca wychowawców klas z rodzicami uczniów w celu przezwycięzania bieżących trudności;
5. Współpraca Dyrekcji szkoły z rodzicami celem przezwycięzania bieżących trudności i udzielanie wsparcia;
6. Warsztaty dla uczniów lub/i rodziców:
 - Depresja i symptomy kryzysów psychologicznych
 - Dziecko w sieci
 - Motywowaniu dzieci i młodzieży do nauki
 - Granice w domu. granice w szkole — Czy są potrzebne?
 - Jak pomóc dziecku i nastolatkowi w radzeniu sobie z emocjami?
7. Spotkanie z prawnikiem — wykład: Cyberprzemoc, a odpowiedzialność prawna
8. Broszury informacyjne dla rodziców: Dysleksja nic taka straszna
9. Udział rodziców i nauczycieli w III Nieszawskim Forum Profilaktycznym: Zaburzenie czy uzależnienie?
10. Panel dyskusyjny na podstawie badania ankietowego: Moje dziecko, a nauczanie zdalne
11. Panel dyskusyjny: Szkodliwość oglądania przez dzieci niektórych seriali na podstawie materiałów udostępnionych przez fundacje „Dajmy dzieciom siłę”
12. Biuletyn informacyjny doi. pomocy psychologiczno - pedagogicznej w SP Mała Nieszawka (miesięcznik dla rodziców)
13. Praca indywidualna pedagoga psychologa szkolnego z uczniami posiadającymi opinie/orzeczenia oraz z uczniami wymagającymi wsparcia;
14. Praca specjalistów szkolnych z uczniami posiadającymi opinie/orzeczenia oraz z uczniami wymagającymi wsparcia;
15. Warsztaty socjoterapeutyczne dla uczniów;
16. Cykl warsztatów: Komunikacja bez przemocy wg koncepcji M. Rosenberga;
17. Cykl warsztatów: Myślimy o innych
 18. Warsztaty: Wylegaj sil do życia; Czym jest depresja?
19. Cykl zajęć: Jak się czuję w naszej klasie?: Sieciaki — poznaj bezpieczny Internet; Kopertowa tablica miłych słów
20. Udział w: Międzynarodowym Dniu bez Przemocy — Stop agresji;
21. Udział w Międzynarodowym dniu wolontariusza — Kiedy pomagamy innym — pomagamy sobie
22. Tematy zajęć m.in. Mamy swoje obowiązki; Opiekujemy się innymi; wśród sąsiadów: Każdy chce być szczęśliwy; Wesoła rodzina; Jesteśmy tolerancyjni; Potrafimy dzielić się z innymi; Moja rodzina — moje szczęście; Wspólnota domu; Miłość, która scala; Emocje w naszej klasie; Mój dom — ostoja i bezpieczeństwo;
23. Integracja środowiska rodzinnego ucznia ze środowiskiem szkolnym:
 - ścisła współpraca Dyrekcji szkoły z Radą Rodziców;
 - organizowanie szkolnych imprez np. zbiórka WOŚP. wigilia i kolędowanie; Święto Rodziny;

- udział w akcjach organizowanych przez Szkolne Koło Caritas;
 - udział rodziców w zajęciach z zakresu doradztwa zawodowego - dzielenie się doświadczeniem zawodowym z uczniami;
 - cykliczne spotkania *Zespołu Kryzysowego*, w skład, którego wchodzi rodzice i pracownicy szkoły
24. Współpraca szkoły z instytucjami na rzecz ucznia i jego rodziny:
- współpraca z poradnią psychologiczno-Pedagogiczną w Chełmży oddział w Małej Nieszawce: członkostwo pedagoga szkolnego w Gminnym Zespole Interdyscyplinarnym do Spraw Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie w Wielkiej Nieszawce;
 - współpraca z Gminnym Ośrodkiem Pomocy Społecznej w Wielkiej Nieszawce;
 - współpraca z policją;
 - współpraca z Powiatowym Centrum Pomocy Rodzinie w Toruniu;
 - współpraca z Sądem Rejonowym i Rodzinnym w Toruniu
25. Diagnozowanie, obserwacja uczniów pod kątem występowania przemocy w rodzinie
26. Udział w akcjach UNICEF –Międzynarodowy Dzień Praw Dziecka
27. Tydzień profilaktyki uzależnień
28. Teatrzyki Profilaktyczne
29. Udostępnienie informacji (np. adresów) o ofercie pomocy specjalistycznej dla uczniów, ich rodziców i wychowawców. Rozpowszechnianie materiałów edukacyjnych dotyczących zjawiska przemocy.
30. Zajęcia z policjantem dotyczące zjawiska przemocy fizycznej i psychicznej.
31. Zajęcia z pedagogiem, wychowawcami klas dotyczące agresji i przemocy.
32. Realizacja szkoleń przez pracowników:- „Przeciwdziałanie przemocy w rodzinie – praktyczne aspekty realizacji przepisów ustawowych i procedury nk”
33. Superwizja z zakresu przeciwdziałania przemocy w rodzinie.
34. Praca z osobą doświadczającą przemy

Powyższe zadania miały na celu kształtowanie i rozwijanie umiejętności psychospołecznych u dzieci i młodzieży, kultywowania wśród mieszkańców gminy stylu zabaw i spotkań bez spożywania alkoholu oraz innych używek (narkotyki, dopalacze), szeroko rozumianej profilaktyki uzależnień oraz zagrożeń płynących z nałogu m.in. rozpad rodziny, przemoc.

Rozdział IV.

Program Przeciwdziałania Przemocy Domowej oraz Ochrony Osób Doznających Przemocy Domowej w Gminie Wielka Nieszawka na lata 2024 – 2030

4.1. Analiza SWOT

Na podstawie przeprowadzonej diagnozy zjawiska przemocy domowej w gminie Wielka Nieszawka wykonano analizę SWOT pozwalającą na identyfikację czterech kategorii czynników mających strategiczne znaczenie w prowadzeniu działań ukierunkowanych na rozwiązywanie problemów społecznych, szczególnie w zakresie przeciwdziałania przemocy domowej: mocnych i słabych stron oraz szans i zagrożeń.

MOCNE STRONY (Strengths) - są to czynniki wewnętrzne pozytywne - atuty, walory, zalety gminy, które w sposób pozytywny wyróżniają ją w otoczeniu. Zalety te należy efektywnie wykorzystywać i wzmacniać.

- a) działalność Zespołu Interdyscyplinarnego ds. Przeciwdziałania Przemocy Domowej,
- b) funkcjonowanie Gminnego Ośrodka Pomocy Społecznej,
- c) działalność Gminnej Komisji Rozwiązywania Problemów Alkoholowych,
- d) wykorzystanie narzędzia jakim jest procedura „Niebieskie Karty”,
- e) stałe diagnozowanie środowiska lokalnego w zakresie zagrożeń społecznych,
- f) prowadzenie działań profilaktycznych wśród dzieci i młodzieży w obszarze przeciwdziałania przemocy domowej,
- g) prowadzenie działań profilaktycznych dla całej społeczności lokalnej Gminy Wielka Nieszawka,
- h) monitorowanie prowadzonych działań w obszarze przeciwdziałania przemocy domowej,
- i) koordynacja działań instytucji pracujących na rzecz rodzin zagrożonych przemocą domową,
- j) uczestnictwo w szkoleniach przedstawicieli służb społecznych działających w obszarze przeciwdziałania przemocy.

SŁABE STRONY (Weaknesses) są to czynniki wewnętrzne negatywne będące konsekwencją problemów społecznych i ograniczeń zasobów w gminie. Zadaniem gminy jest dążenie do ich wyeliminowania.

- a) występowanie zjawiska przemocy, które jest silnie zakorzenione w obyczajowości, utrwalone i podtrzymywane przez stereotypy,
- b) wpływ pandemii i izolacji społecznej na wzrost przemocy domowej, a w tym także na trudność w rozpoznaniu osób doświadczających przemocy domowej,
- c) niechęć do reagowania i zgłaszania przypadków występowania przemocy domowej,
- d) niedostateczne wsparcie dla osób doznających przemocy domowej.

SZANSE (Opportunities) - są to wszelkie istniejące lub przewidywane czynniki i zjawiska zachodzące w otoczeniu gminy, które odpowiednio wykorzystane mogą stać się impulsem do jej rozwoju oraz

pomogą osłabić wpływ ewentualnych pojawiających się zagrożeń.

- a) zmiana postaw społecznych,
- b) zwiększenie wiedzy mieszkańców na temat przeciwdziałania zjawisku domowej, a także cyberprzemocy,
- c) zwiększenie świadomości mieszkańców na temat instytucji, do których mogą się zgłosić w sytuacji wystąpienia przemocy w ich środowisku,
- d) możliwość realizowania programów profilaktycznych, warsztatów w zakresie przeciwdziałania przemocy domowej skierowanych do dzieci i młodzieży,
- e) możliwość podnoszenia kwalifikacji osób działających w obszarze przeciwdziałania przemocy domowej,
- f) ograniczenie skali występowania zjawiska przemocy domowej,
- g) wprowadzenie w 2023 r. nowych rozwiązań prawno-systemowych w zakresie przeciwdziałania przemocy domowej.

ZAGROŻENIA (Threats) są to zewnętrzne negatywne czynniki i zjawiska zachodzące w otoczeniu gminy, które stanowią lub mogą stanowić barierę w jej funkcjonowaniu i rozwoju oraz utrudniać rozwiązywanie problemów społecznych.

- a) istniejące w społeczeństwie przekonania i stereotypy dot. przemocy,
- b) przyzwolenie społeczne na stosowanie przemocy domowej,
- c) możliwa niechęć do współpracy osób doświadczających przemocy domowej,
- d) poczucie bezsilności, bezradności wśród osób pracujących na rzecz przeciwdziałania przemocy, a w tym możliwość wypalenia zawodowego wśród pracowników,
- e) występowanie zjawiska uzależnienia m.in. od alkoholu i substancji psychoaktywnych wpływające na występowanie przemocy domowej,
- f) zagrożenia dla życia rodzinnego ze strony uzależnień behawioralnych,
- g) osłabienie autorytetu rodziny i więzi międzypokoleniowych,
- h) negatywne skutki społeczne epidemii COVID-19 i aktualnej sytuacji ekonomicznej (inflacja) oraz międzynarodowej (konflikt wojenny)

4.2 Adresaci

Gminny Program Przeciwdziałania Przemocy Domowej oraz Ochrony Osób Doznających Przemocy Domowej na lata 2024 – 2030 skierowany jest do:

- a) osób doświadczających przemocy domowej zamieszkujących na terenie gminy Wielka Nieszawka,
- b) osób stosujących przemoc domową,
- c) świadków przemocy domowej,
- d) społeczności lokalnej, w tym osób zagrożonych przemocą domową,
- e) przedstawicieli służb, instytucji i organizacji pozarządowych – podmiotów realizujących zadania z zakresu przeciwdziałania przemocy domowej na terenie gminy Wielka Nieszawka.

4.3 Realizatorzy

Realizatorami Gminnego Programu Przeciwdziałania Przemocy Domowej oraz Ochrony Osób Doznających Przemocy Domowej na lata 2024 – 2030 są:

- a) Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej w Wielkiej Nieszawce,
- b) Gminny Zespół Interdyscyplinarny ds. Przeciwdziałania Przemocy Domowej w Wielkiej Nieszawce,
- c) Gminna Komisja Rozwiązywania Problemów Alkoholowych w Wielkiej Nieszawce,
- d) Placówki oświatowe z terenu Gminy Wielka Nieszawka,
- e) Gminny Ośrodek Zdrowia w Wielkiej Nieszawce

Partnerami w realizacji działań są:

- a) Sąd Rejonowy w Toruniu,
- b) Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie w Toruniu,
- c) Poradnia Psychologiczno – Pedagogiczna w Chełmży,
- d) Komenda Miejska Policji w Toruniu,
- e) Ośrodki wsparcia,
- f) Organizacje pozarządowe,
- g) Kościół,
- h) Społeczność lokalna.

4.4 Cele i zadania

Głównym celem wyznaczonym w Programie Przeciwdziałania Przemocy Domowej oraz Ochrony Osób Doznających Przemocy Domowej w Gminie Wielka Nieszawka na lata 2024 – 2030 jest:

- a) zwiększenie skuteczności systemu przeciwdziałania przemocy domowej oraz zmniejszenie skali tego zjawiska na terenie gminy Wielka Nieszawka.
- b) osiągnięciu celu głównego ma służyć realizacja przedstawionych poniżej celów szczegółowych.

Poniższe cele i kierunki działań są zgodne z Rządowym Programem Przeciwdziałania Przemocy Domowej na lata 2024–2030.

I CEL SZCZEGÓŁOWY: Zwiększenie działań w zakresie ochrony osób doznających przemocy domowej i rozszerzenie dostępności pomocy

Kierunki działań:

1. Aktywna działalność Zespołu Interdyscyplinarnego,
2. Utworzenie i funkcjonowanie grup diagnostyczno-pomocowych,
3. Realizowanie procedury „Niebieskie Karty”,
4. Prowadzenie poradnictwa socjalnego, psychologicznego, pedagogicznego, medycznego, prawnego dla osób doświadczających przemocy domowej, a także prowadzenie pracy socjalnej,
5. Realizowanie programów terapeutycznych dla osób doznających przemocy domowej,

6. Opracowywanie i realizowanie indywidualnych oraz grupowych działań edukacyjnych, które są kierowane do osób doznających przemocy domowej,
7. Zapewnienie bezpieczeństwa osobom doświadczającym przemocy domowej poprzez np. zapewnienie schronienia, udzielenie pomocy finansowej i rzeczowej,
8. Upowszechnianie informacji w zakresie możliwości i form uzyskania pomocy w szczególności: medycznej, psychologicznej, pedagogicznej, prawnej, socjalnej, zawodowej i rodzinnej,
9. Zapewnienie sprawnego systemu współpracy służb we wdrażaniu procedury z art. 12a ustawy z dnia 29 lipca 2005 r. o przeciwdziałaniu przemocy domowej,
10. Publikowanie na stronie internetowej Gminnego Ośrodka Pomocy Społecznej w Wielka Nieszawka informacji o lokalnym systemie pomocy i wsparcia osób uwikłanych w zjawisko przemocy domowej.

Wskaźniki:

- a) liczba spotkań Zespołu Interdyscyplinarnego,
- b) liczba utworzonych grup diagnostyczno-pomocowych,
- c) liczba funkcjonujących grup diagnostyczno-pomocowych,
- d) liczba interwencji związanych z przemocą domową,
- e) liczba założonych Niebieskich Kart,
- f) liczba przeprowadzonych specjalistycznych porad,
- g) liczba osób korzystających z poradnictwa,
- h) liczba dzieci, którym zapewniono ochronę w trybie art. 12a ustawy z dnia 29 lipca 2005 r. o przeciwdziałaniu przemocy domowej, w związku z bezpośrednim zagrożeniem życia lub zdrowia,
- i) liczba opracowanych i upowszechnionych materiałów informacyjnych dot. przemocy domowej,
- j) liczba osób doznających przemocy domowej uczestniczących w działaniach indywidualnych,
- k) liczba osób doznających przemocy domowej uczestniczących w działaniach grupowych,
- l) liczba opracowanych i zrealizowanych programów terapeutycznych dla osób doznających przemocy domowej,
- ł) liczba osób uczestniczących w programach terapeutycznych dla osób doznających przemocy domowej,
- m) liczba osób, którym zapewniono schronienie,
- n) liczba osób, którym udzielono pomocy finansowej i rzeczowej.

II CEL SZCZEGÓŁOWY: Zwiększenie skuteczności oddziaływań wobec osób stosujących, a także podejrzanych o przemoc domową

Kierunki działań:

1. Motywowanie i kierowanie osób stosujących przemoc do udziału w programach korekcyjno-edukacyjnych, psychologiczno- terapeutycznych,
2. Prowadzenie rozmów z osobami nadużywającymi alkoholu i stosującymi przemoc domową,
3. Informowanie o konsekwencjach stosowania przemocy domowej, o możliwościach podjęcia leczenia lub terapii dla osób stosujących przemoc domową,

4. Kierowanie wniosków do Gminnej Komisji Rozwiązywania Problemów Alkoholowych w sprawie zastosowania obowiązku podjęcia leczenia odwykowego w związku z nadużywaniem alkoholu,
5. Wypracowanie standardów monitoringu po zamknięciu procedury Niebieskie Karty (art. 9h ustawy o przeciwdziałaniu przemocy domowej).

Wskaźniki:

- a) liczba zorganizowanych programów korekcyjno-edukacyjnych oraz programów psychologiczno-terapeutycznych,
- b) liczba osób uczestniczących w ww. programach,
- c) liczba osób, które ukończyły program korekcyjno-edukacyjnych lub psychologiczno-terapeutyczny,
- d) liczba założonych i zakończonych Kart w ramach procedury „Niebieskie Karty”,
- e) liczba osób, wobec których podjęto działania monitorujące po zakończeniu procedury „Niebieskie Karty”,
- f) liczba złożonych zawiadomień ws. wykroczenia z art. 66c Kodeksu Wykroczeń,
- g) liczba skierowanych wniosków do GKRPA.

III CEL SZCZEGÓŁOWY: Zintensyfikowanie działań profilaktycznych w zakresie przeciwdziałania przemocy domowej

Kierunki działań:

1. Podejmowanie działań związanych ze zjawiskiem występowania przemocy na terenie Gminy Wielka Nieszawka (m.in. diagnozy, ewaluacje),
2. Realizowanie porad oraz interwencji w zakresie przeciwdziałania przemocy domowej,
3. Edukowanie dzieci i młodzieży w zakresie radzenia sobie z przejawami agresji i przemocy, w tym tworzenie programów profilaktycznych w zakresie przeciwdziałania przemocy i cyberprzemocy,
4. Podnoszenie wiedzy społeczności lokalnej (w tym także rodziców) na temat przemocy domowej m.in. poprzez organizowanie prelekcji, spotkań rodzinnych itp.,
5. Promowanie wzorów dobrego rodzicielstwa wolnego od przemocy, krzywdzenia i zaniedbywania np. poprzez prowadzenie warsztatów umiejętności wychowawczych i konsultacji dla rodziców,
6. Podnoszenie wiedzy społeczności lokalnej na temat przemocy domowej poprzez upowszechnianie materiałów edukacyjno-informacyjnych (np. plakatów, broszur, ulotek), w tym na temat przemocy ekonomicznej i cyberprzemocy oraz innych zagrożeń ze strony nowoczesnych technologii komunikowania,
7. Rozpowszechnianie informacji o instytucjach udzielających pomocy w sytuacjach doświadczania przemocy domowej,
8. Prowadzenie działań profilaktycznych dotyczących zapobiegania przemocy domowej (w szczególności wobec dzieci, kobiet, osób starszych lub niepełnosprawnych).
9. Podnoszenie świadomości społecznej w zakresie zjawiska przemocy i sposobów radzenia sobie z problemem poprzez: organizację lokalnych akcji i kampanii lub przyłączenie się do ogólnokrajowych kampanii społecznych na temat przeciwdziałania przemocy w rodzinie.

Wskaźniki:

- a) liczba opracowanych raportów dotyczących zjawiska przemocy domowej,
- b) liczba lokalnych i ogólnokrajowych kampanii społecznych, w których uczestniczyła Gmina Wielka Nieszawka,
- c) liczba zorganizowanych warsztatów, programów profilaktycznych dla dzieci i młodzieży oraz liczba uczestników ww. działań w których gmina uczestniczyła,
- d) liczba placówek oświatowych realizujących programy profilaktyczne,
- e) liczb udzielonych porad oraz interwencji,
- f) liczba prelekcji dla społeczności lokalnej oraz liczba uczestników w których gmina uczestniczyła,
- g) liczba przeprowadzonych spotkań, pogadanek profilaktycznych dla rodziców oraz liczba uczestników,
- h) liczba zrealizowanych godzin edukacyjnych w ramach programów profilaktycznych,
- i) liczba zorganizowanych akcji lokalnych/kampanii społecznych na temat przeciwdziałania przemocy domowej, w których gmina uczestniczyła,
- j) liczba uczestników akcji lokalnych/kampanii społecznych na temat przeciwdziałania przemocy domowej w których gmina uczestniczyła.

IV CEL SZCZEGÓŁOWY: Zwiększenie poziomu kompetencji przedstawicieli instytucji i podmiotów realizujących zadania z zakresu przeciwdziałania przemocy domowej w celu podniesienia jakości i dostępności świadczonych usług

Kierunki działań:

1. Opracowywanie diagnoz potrzeb szkoleniowych kadr, w tym członków zespołów interdyscyplinarnych oraz grup diagnostyczno-pomocowych w zakresie przeciwdziałania przemocy domowej,
2. Systematyczne prowadzenie szkoleń dla wszystkich przedstawicieli kadr, podejmujących działania na rzecz rodzin dotkniętych przemocą domową (w tym szczególności zadbanie o sferę psychiczną pracowników poprzez szkolenia z zakresu radzenia sobie ze stresem, motywacji, a także przeciwdziałania wypaleniu zawodowemu),
3. Zapewnienie dostępu pracownikom zaangażowanym w przeciwdziałanie przemocy domowej dostępu do specjalistycznej literatury, materiałów edukacyjnych.

Wskaźniki:

- a) liczba przeprowadzonych szkoleń,
- b) liczba uczestników szkoleń,
- c) liczba zakupionych i udostępnionych materiałów edukacyjnych dla pracowników pracujących w obszarze przeciwdziałania przemocy domowej.

4.5. Źródła finansowania

Źródłami finansowania przedsięwzięć przewidzianych do realizacji Programu będą środki własne gminy na realizację zadań związanych z przeciwdziałaniem przemocy domowej oraz inne środki np. z budżetu państwa, funduszy pomocowych lub Unii Europejskiej.

4.6 Monitoring i ewaluacja

Realizacja Gminnego Programu Przeciwdziałania Przemocy Domowej i Ochrony Osób Doznających Przemocy Domowej w Gminie Wielka Nieszawka na lata 2024-2030 podlega monitoringowi, który będzie prowadził Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej przy współpracy z Zespołem Interdyscyplinarnym. Monitoring polegać będzie na corocznym, systematycznym zbieraniu i analizowaniu informacji dotyczących realizowanych działań od podmiotów zaangażowanych w realizację Programu. Monitoring Programu umożliwi analizę realizacji podejmowanych działań, a także pozwoli na ocenę ich skuteczności i efektywności. W celu oceny stopnia wdrożenia działań zostaną wykorzystane wskaźniki monitoringowe dotyczące każdego założonego celu szczegółowego.

W celu rzeczywistej oceny stopnia realizacji Programu przeprowadzona zostanie ewaluacja. Jej zadaniem jest ocena czy działania założone w Programie przynoszą zamierzone efekty. Ewaluacja Programu będzie miała charakter ilościowy i jakościowy.

Ewaluacja ilościowa zostanie przeprowadzona na podstawie analizy porównawczej danych liczbowych uzyskanych z Policji dotyczących skali zjawiska przemocy domowej na terenie gminy oraz danych liczbowych zawartych w sprawozdaniach z realizacji Programu określających aktualne zasoby oraz poziom realizacji działań.

Ewaluacja jakościowa polegała będzie na analizie porównawczej dokumentacji Niebieskich Kart obrazującej skalę i specyfikę zjawiska przemocy domowej w gminie w stosunku do roku poprzedniego i lat ubiegłych. Corocznie dokonana zostanie także analiza porównawcza liczby wszczętych procedur Niebieskie Karty względem liczby zakończonych procedur w danym roku w związku z ustaniem przemocy domowej lub uzasadnione przypuszczenie o zaprzestaniu stosowania przemocy domowej. Analiza ta pozwoli zaobserwować jakie zmiany zaszły w zakresie zjawiska przemocy, w tym także czy zjawisko to uległo zmniejszeniu.

Ewaluacja jakościowa pozwoli na ocenę skuteczności działań podejmowanych w ramach Programu, a w szczególności ilości i jakości posiadanych zasobów, funkcjonalności opracowanych procedur, skuteczności form i metod pracy oraz poziomu realizacji zadań.

Działania w ramach monitoringu i ewaluacji dostarczą również informacji dotyczących ewentualnych potrzeb związanych z wprowadzeniem modyfikacji najważniejszych kierunków działań celem maksymalizacji zamierzonych efektów realizacji Programu.